

Макроекономічні тенденції інноваційного розвитку

УДК 338.314.053.4 330.3:001.8

ГУТОРОВ А. О., доктор економічних наук, старший науковий співробітник
ННЦ «Інститут аграрної економіки» (м. Київ, Україна)

ГЕНЕЗА ФОРМУВАННЯ ПАРАДИГМИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Гуторов А. О. Генеза формування парадигми інклюзивного розвитку національної економіки.

Основні тенденції розвитку національних економік провідних країн світу показали, що протягом 2010–2017 рр. було зроблено цивілізаційний вибір на користь моделей інклюзивного розвитку й інклюзивного зростання. Метою статті є системне дослідження й узагальнення генези формування парадигми інклюзивного розвитку національної економіки. Під час дослідження було використано такі методи як абстрактно-логічний, дедуктивний, історичний, монографічний, системного аналізу й синтезу. Показано, що підвалини інклюзивного розвитку були закладені ще в 1940-х рр. Остаточне формування парадигми інклюзивного розвитку відбулося в 2010–2016 рр., коли провідні вчені та економісти-практики усвідомили хибність і руйнівний характер «Вашингтонського консенсусу», неоліберальної глобалізації та ринкової дерегуляції. Визначено, що нині інклюзивний розвиток охоплює процеси економічного зростання та розвитку, інклюзивність як систему інклюзій, враховує антропогенне навантаження на екосистему, а також реляційний характер соціально-економічних трансформацій.

Ключові слова: інклюзії, інклюзивність, інклюзивний розвиток, національна економіка.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Основні тенденції розвитку національних економік провідних країн світу в ХХІ ст. показали, що неоліберальна глобалізація є неефективною, в сукупності з принципом невтручання в економічний механізм спричиняють зниження темпів економічного зростання, сприяють значному виснаженню природних ресурсів, розвитку бідності, особливо в сільських районах. Саме тому в більшості розвинених країн світу протягом 2010–2017 рр. зробили цивілізаційний вибір на користь моделей інклюзивного розвитку й інклюзивного зростання.

Від часу проголошення незалежності в Україні тривають трансформації суспільно-економічних відносин. За цей час було прийнято Основний Закон – Конституцію України, що гарантує права і свободи громадян, визначає принципи суверенітету держави, верховенство права, демократичні свободи та соціальні цінності; проведено роздержавлення та приватизацію; здійснено перехід до моделі децентралізованого державного управління; проголошено курс на євроінтеграцію; зроблено «цивілізаційний вибір України» на гідну самореалізацію людини в демократичному, відкритому суспільстві.

Подальший розвиток національної економіки України має протікати в мейнстрімі світової економічної думки, якою нині є інклюзивність. Отже, дослідження генези формування парадигми

інклюзивного розвитку є актуальною проблемою, спробі розв'язання якої присвячене це дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інклюзивний розвиток економіки є предметом дослідження Д. Аджемоглу, І. Алі, В. Вея, Дж. Гупти, Р. Канбура, Д. Крейга, К. Поланьї, Д. Портера, Н. Поу, Г. Ран'яра, Дж. Робінсона, М. Рос-Тонена, Г. Сана та багатьох інших. Серед вітчизняних слід відзначити здобутки таких учених як: А. Базилук, О. Жулин, Т. Зінчук, О. Ковальчук, Н. Куцмус, О. Прогнімак. Водночас більшість з проаналізованих праць присвячені розв'язанню конкретних задач інклюзивного розвитку, спробам оцінити його рівень в тій або іншій країні світу, уточненню парадигмальних засад інклюзивної економіки, інклюзивного розвитку та інклюзивного зростання, при цьому залишаючи поза увагою комплексний аналіз генези формування його теоретичного підґрунтя.

Формулювання цілей статті. Метою статті є системне дослідження й узагальнення генези формування парадигми інклюзивного розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дефініція «інклюзивний», незважаючи на доволі значну поширеність в англійській мові, не є широкоживаною у вітчизняній науковій літературі. До того ж її здебільшого неправомірно ототожнюють з інклюзивною освітою або з сегментами

соціальної сфери, що покликані допомагати у розв'язанні окремих проблем людям з обмеженими можливостями.

Слово «інклюзивний» походить від латинських «*inclusus*» – замкнений та «*includo*» – оточую, вміщую. У перекладі з англійської «*inclusive*» означає інклюзивний, недискримінаційний, що об'єднує, охоплює, містить всі елементи; вичерпний, сукупний.

Теоретичне підґрунтя інклюзивного економічного розвитку почали формувати ще в середині 40-х років ХХ ст. Так, за підсумками Бреттон-Вудської конференції (01–22.07.1944 р.) впровадили не тільки нову фінансову систему, а й ухвалили низку рішень щодо спільної боротьби за мир, права людини, стабільність економічного розвитку. Створені тоді Міжнародний валютний фонд і Міжнародний банк реконструкції та розвитку відігравали значну роль у повоєнній розбудові, відновленню правопорядку в Європі.

Пошук нових моделей економічного зростання в 1950-х рр. привів до концепції максимізації валового внутрішнього продукту, що спричинило необхідність економії на масштабах виробництва, інвестування у великі інфраструктурні проекти й розвиток торгівлі. Як справедливо зазначив К. Сіо, провідні світові лідери – транснаціональні корпорації – в довгостроковій перспективі зорієнтовані на максимізацію новоствореної вартості, а не прибутку [1, с. 38–39]. Лейтмотивом такої економічної моделі є максимізація інтересів всіх учасників інтеграційних відносин, винагорода працівників інтегрованого суб'єкта господарювання за їхній внесок у розвиток компанії. Справді, максимізуючи прибуток, капіталіст підвищує норму експлуатації працівників для привласнення неоплаченої частини новоствореної вартості. Працівники при цьому не зацікавлені в підвищенні якості виробленої ними продукції, тому що їхня заробітна плата є фіксованою і тарифікованою. Якщо ж максимізувати не прибуток, а новостворену вартість, то, з одного боку, умовою нарахування заробітної плати є наявність прибутку, що кардинально змінює відношення до виконання працівниками своїх обов'язків. З другого боку, капіталіст також не має змоги максимізувати своєї вигоди без пропорційного підвищення оплати праці і її соціальних стандартів, тому що його прибуток залежить від зацікавленості колективу в кінцевих результатах виробництва. До того ж

максимізація новоствореної вартості приводить до збільшення річних грошових потоків та інвестицій в інноваційних розвиток, що зумовлено потребою зростання органічної будови капіталу у процесах суспільного відтворення.

На макрорівні природу економічного зростання одним із перших ґрунтовно дослідив Г. Фельдман. Проаналізувавши швидкість зростання народного доходу він довів, що збільшення темпів споживання населенням не залежить від зростання продуктивності праці, а є функцією відношення продуктивності праці до капіталу, взятого з розрахунку на одного працівника [2, с. 161]. До того ж темп збільшення споживання населенням зростає під час зменшення частки сукупного споживання в національній економіці, спричиненого збільшенням обсягів нагромадження капіталу. Також Г. Фельдман зазначив, що для максимального і швидкого розширення виробництва потрібно не стільки збільшувати продуктивність праці й прибуток, скільки ефективність використання капіталу, тому що прибуток може зрости за рахунок зменшення вартості робочої сили під час зміни органічної будови капіталу [2, с. 164]. Відтак Г. Фельдман дійшов висновку, що ефективність сукупного капіталу національної економіки визначає не норма прибутку, а співвідношення новоствореної вартості й авансованого капіталу. Своєю чергою підвищення ефективності використання сукупного капіталу можливе тільки за умов його розширеного відтворення й інноваційного розвитку.

Дж. Кейнс зазначив, що приріст сукупного попиту дорівнює збільшенню загальної суми інвестицій, помножених на мультиплікатор граничної схильності до нагромадження капіталу [3, с. 189]. Враховуючи що обсяг сукупного попиту в національній економіці кількісно дорівнює валовому внутрішньому продукту, розрахованому за виробничим методом, Дж. Кейнс де-факто обґрунтував його максимізацію, використавши той самий підхід, що і Г. Фельдман під час максимізації темпів народного доходу.

Упровадження вищезазначених моделей економічного зростання своєю чергою спричинило появу концепції збалансованого економічного розвитку, коли темпи росту в основних секторах національної економіки є однаковими і стабільними в часі. На мегарівні це реалізували через концепт

«великого поштовху» і торгую глобалізацію (завдяки «Генеральній угоді по тарифах і торгівлі»).

У 1960-х рр. світова спільнота визнала пріоритетність захисту прав людини не залежно від віку, статі та расової приналежності. Інтенсивний розвиток промисловості та природокористування сприяв усвідомленню потреби збереження довкілля, зниження екологічного та антропогенного навантаження на екосистеми, екстерналізації екологічних втрат та витрат. Були засновані Організація економічного співробітництва й розвитку, Світовий банк та програма розвитку Організації об'єднаних націй, одними з головних цілей яких стали надання фінансової та технічної допомоги країнам, що розвиваються, зниження рівня бідності в них, боротьба з насиллям, розвиток глобалізації в інтересах усіх верств населення. Водночас вчені сформуvalи концепцію людського капіталу, відвівши чільне місце в ньому сільським жителям як носіям національної ідентичності.

У наступному десятиріччі науковці зосередили увагу на формуванні парадигми людського розвитку. Так, було замінене критерій економічного розвитку з простої максимізації ВВП на його максимізацію з розрахунку на одну особу; активно інвестували в розвиток сфери послуг, збереження села, захисту довкілля. Цілями діяльності багатьох міжнародних організацій стали боротьба з голодом, епідеміями, нерівномірністю розподілу доходів у суспільстві, оцінювання рівня людського розвитку та свобод.

Розвиток цієї парадигми в 1980-х рр. трансформувалася в концепцію сталого розвитку, акцент якої був направлений на врахування неекономічних чинників розвитку, забезпечення поточних потреб людства без завдання шкоди майбутнім поколінням.

У 1990-х рр. у більшості країн світу усвідомили невідворотність екологічної кризи та недостатність фінансування заходів щодо збереження навколишнього середовища. Відтак ці проблеми стали предметом конференції ООН в червні 1992 р., яку завершили підписанням «Декларації Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища й розвитку», а також ухваленням програми дій ООН «Порядок денний на XXI сторіччя» із забезпечення сталого розвитку, екології та «здорової» економіки для усіх народів світу.

Зважаючи на те, що цю програму схвалили 179 країн, то програмні документи «Ріо-92» одні з перших де-факто імплементували принцип інклюзивності – поширеності добробуту на всіх без винятку людей. У 1997 р. на спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН («Ріо+5») розглянули звіт про виконання програми дій «Порядок денний на XXI сторіччя» і констатували факти її низької ефективності, що позначилися на збільшенні викидів парникових газів, погіршення економічного стану, зростання нерівномірності розподілу доходів між людьми і погіршення рівня їх життя внаслідок глобалізації. З цього приводу лауреат Премії Шведського державного банку з економічних наук пам'яті Альфреда Нобеля А. Сен всебічно показав, що основою економічного життя мають стати гарантування та захист прав і свобод людини, розвиток її здібностей, забезпечення гендерної рівності, демократії як системи солідарного управління суспільними процесами, соціальної відповідальності бізнесу для зниження бідності, смертності, захворюваності й підвищення освітнього і культурного рівня населення, особливо низькорозвинених країн і країн, що розвиваються [4]. Для реалізації таких завдань на державному рівні необхідно було перейти до моделі «зеленої економіки», знизити корупцію, підвищити якість публічного управління та адміністрування, базуючись на імперативах розвитку соціального і людського капіталу, гендерної рівності, високих стандартів життя усіх без винятку груп населення.

У наступному десятилітті темпи сталого розвитку значно знизилися, що викликало потребу коригування моделі «економіки сталого стану». Зокрема у 2000 р. 193 країни-члени ООН ухвалили нову програму – «Цілі розвитку тисячоліття», відповідно до якої до основних цілей глобального розвитку належали [5, с. 4–7]: ліквідація абсолютної бідності й голоду; забезпечення всезагальної середньої освіти; підтримання гендерної рівності, розширення прав і можливостей жінок; зниження дитячої смертності; поліпшення охорони материнства; боротьба з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями; забезпечення екологічної стабільності; формування глобального партнерства в цілях розвитку. Поряд із цим, в 2002 р. на так званому «Саміті Землі» було вкотре скориговано «Порядок денний на XXI сторіччя» («Ріо+10»), а також ухвалено

рішення про розвиток локальних культурних політик.

Крім цього, знаковою подією світового рівня для переходу в майбутньому на модель інклюзивного розвитку стала світова фінансово-економічна криза 2008–2009 рр., коли «велика рецесія» спричинила падіння основних макроекономічних індикаторів, зростання темпів інфляції, цін на нафту, продукти харчування, збільшення кількості безробітних і рівня бідності тощо. Провідні економісти, лауреати Премії Шведського державного банку з економічних наук пам'яті Альфреда Нобеля, П. Кругман, А. Сен і Дж. Стігліц, вбачали причини цієї кризи, зниження стандартів життя у країнах, що розвиваються, зростання соціального розшарування й напруги в соціумі, збільшення екологічного тиску на природне середовище, а також неефективність державного управління в надмірному застосуванні політики неолібералізму, глобалізму та принципів «Вашингтонського консенсусу». Як наслідок, економічний мейнстрім почав змінюватися альтерглобалізмом, національними проявами соціалізму в розвинених країнах, а також неоруралізмом як способом життя в неоіндустріальних державах в епоху постмодерну. Іншими словами, неоруралізм є новою філософією організації життя людей, еволюційною трансформацією парадигми сталого сільського розвитку до концепту «розумного сільського розвитку», що супроводжується потребою перенесення міського простору життєдіяльності до більш екологічно, соціально та психологічно сприятливого сільського середовища [6, с. 75].

Починаючи з 2010 р. вищезазвані тенденції розвитку світової економіки значно посилились. Так, у березні цього ж року Європейська комісія своїм рішенням схвалила нову стратегію розвитку Європи до 2020 р. «Європа 2020. Стратегія розумного, сталого та інклюзивного зростання». Її метою є забезпечення зростання в довгостроковій перспективі в умовах глобалізаційних викликів, обмеженості ресурсів і старіння населення. Для досягнення поставленої мети визначено три взаємопов'язані стратегічні цілі: «розумне» зростання економіки, засноване на знаннях та інноваціях; стале зростання на засадах високого ресурсозбереження, екологічної безпеки й конкурентоспроможності; інклюзивне зростання – стимулювання високого рівня зайнятості в економіці та забезпечення соціальної й територіальної єдності [7, с. 3]. Індикаторами досягнення

стратегічних цілей є [7, с. 3]: забезпечення до 2020 р. працевлаштування 75 % населення у віці 20–64 роки; у середньому на рік на науково-дослідні й дослідно-конструкторські розробки має витратитися 3 % ВВП Європейського союзу; скоротити мінімум на 20 % викиди парникових газів та на 30 % викиди шкідливих речовин у навколишнє середовище; збільшити мінімум на 20 % використання енергії з відновлювальних джерел; підвищити мінімум на 20 % рівень енергозбереження та енергоефективності економіки; частка осіб, які мають лише початкову освіту, не має перевищувати 10 %, а частка молоді з вищою освітою має бути більшою за 40 %; зменшити кількість людей, що проживають на межі бідності, на 20 млн осіб.

Реалізація мети й цілей повинна здійснюватися за такими основними напрямками [7, с. 3–4]:

✓ «інноваційний союз» – поліпшення базових умов і спрощення доступу до фінансування досліджень та інновацій для того, щоб нові ідеї могли б бути перетворені на продукцію та/або послуги, які створюють нові робочі місця й забезпечують економічне зростання;

✓ «розвиток молоді» – підвищення ефективності освітніх систем і сприяння просування молоді на ринку праці;

✓ «розвиток цифрових технологій в Європі» – прискорити розповсюдження високошвидкісної мережі Інтернет у Європі, а також надати можливість домогосподарствам і фірмам використовувати переваги єдиного цифрового ринку;

✓ «ресурсозберігальна Європа» – відокремлення економічного зростання від використання ресурсів, перехід до економіки з низьким рівнем викиду вуглецю, підвищення рівня використання відновлювальних джерел енергії, а також модернізація транспортного сектора для підвищення його енергоефективності;

✓ «промислова політика в епоху глобалізації» – спрямована на покращення економічної кон'юнктури, умов ведення бізнесу, особливо для малих і середніх підприємств, підтримку розвитку потужної та стабільної промислової бази, що в змозі конкурувати на міжнародному рівні;

✓ «розвиток нових умінь та навичок, створення робочих місць» – модернізація ринків праці й розширення можливостей людей шляхом розвитку їх умінь та навичок протягом всього життя для підвищення їх трудової участі й кращої відповідності

попиту робочої сили пропозиції на ринку праці, зокрема й за рахунок мобільності;

✓ «європейські принципи боротьби з бідністю» – забезпечення соціальної й територіальної єдності за рахунок використання переваг повсюдного зростання й створення нових робочих місць, а також створення умов для гідного життя і активної участі в суспільних процесах людям, які потерпають від бідності чи депривації.

Також у червні 2012 р. провели конференцію ООН зі сталого розвитку «Ріо+20» на якій лідери 192 країн схвалили нову стратегію «Майбутнє, якого ми прагнемо». Метою цієї стратегії є забезпечення сталого розвитку суспільства з урахуванням трьох вимірів: соціального, економічного та екологічного; впровадження ефективного управління на локальному, регіональному, національному та глобальному рівнях. Основою соціального виміру сталого розвитку є імперативи зниження рівня бідності й смертності, надання усім соціальним групам населення рівного доступу до ресурсів, що необхідні для здорового життя, боротьба з хворобами; економічного виміру – раціональне облаштування міст і сільських поселень з метою створення в них більш комфортних умов для проживання, забезпечення сталого розвитку транспорту й інфраструктури, перехід на відновлювальні джерела енергії, підвищення енергозбереження і енергоефективності, збільшення інвестицій на реалізацію проєктів «зеленої економіки»; екологічного виміру – зменшення викидів парникових газів, протидія глобальним змінам клімату, захист океанів і водних екосистем від надмірного видобутку водних біоресурсів, раціональне використання водних ресурсів у цілях протидії опустелюванню, раціональне використання, збереження й відтворення земельних і лісових ресурсів [6]. До того ж важливим здобутком «Ріо+20» стало розширення меж сталого розвитку до інклюзивного, людино-центрованого, із залученням усіх людей, зокрема молоді й дітей [8, с. 8]. Для оцінювання рівня такого розвитку обґрунтували потребу замінити базовий індикатор економічного розвитку – ВВП на душу населення – на новий показник, який би враховував економічну, екологічну й соціальну міри добробуту [8, с. 10].

Базуючись на цих програмних документах, більшість світових фінансових

інституцій, а також урядів країн привели у відповідність з принципами інклюзивності свої стратегії і плани розвитку, проводять моніторинг їх виконання, базуючись на методиках оцінювання Організації об'єднаних націй, Організації економічного співробітництва та розвитку, Міжнародного валютного фонду та експертів Світового економічного форуму.

Висновки. Економічний розвиток не є стихійним явищем. Він є цілеспрямованим, скоординованим державною політикою і контрольований громадянським суспільством. Для забезпечення розвитку національної економіки в середньо- та довгостроковій перспективі необхідна відповідна модель, найефективнішою з яких нині вважають інклюзивне зростання.

Дослідження показало, що підвалини інклюзивного розвитку були закладені ще після Великої депресії. Згодом вони еволюціонували залежно від превалювання тієї чи іншої течії в економічній науці постмодерну. Остаточне формування парадигми інклюзивного розвитку відбулося в 2010–2016 рр., коли провідні вчені та економісти-практики усвідомили хибність і руйнівний характер «Вашингтонського консенсусу», неоліберальної глобалізації та концепції ринкової дерегуляції.

Нині інклюзивний розвиток охоплює процеси економічного зростання та розвитку, інклюзивність як систему інклюзій, враховує антропогенне навантаження на екосистему, а також реляційний характер соціально-економічних трансформацій. Він неодмінно супроводжується становленням економіки знань, ноосферним і культурним розвитком соціуму, модернізацією систем управління економікою на засадах плановірності, інтерактивності, публічності та демократичного централізму під час ухвалення рішень.

Вважаємо, що дальший економічний розвиток економіки України має неодмінно базуватися на принципах інклюзивності, однак для цього потрібно здійснити відповідний цивілізаційний вибір, трансформувати інститути, переорієнтувати національне господарство з експортно-сировинної моделі на неоіндустріальну економіку знань, де центральними елементами будуть творча людина, громадянське правосвідоме суспільство, природа та інформація.

Література.

1. Сіо К. К. Управленческая экономика. М. : ИНФРА-М, 2000. 671 с.
2. Фельдман Г. А. К теории темпов народного дохода. Плановое хозяйство. 1928. № 12. С. 151–178.
3. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. М. : Директмедиа Паблишинг, 2008. 401 с.
4. Sen A. K. Development as Freedom. Oxford : Oxford University Press, 1999. xvi, 367 p.
5. Цели развития тысячелетия : доклад за 2015 год. Нью-Йорк : ООН, 2015. 73 с.
6. Зінчук Т. О., Куцмус Н. М. Інклюзивний розвиток сільської економіки в умовах глобалізаційних викликів / за ред. Т. О. Зінчук і Н. М. Куцмус. К. : «Центр учбової літератури», 2018. 352 с.
7. Europe 2020. A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth. Communication from the Commission COM(2010) 2020, from 03.03.2010. Brussel : European Commission, 2010. 34 p.
8. The Future We Want. Outcome Document of the United Nations Conference on Sustainable Development. Rio de Janeiro : UN, 2012. 72 p.

References.

1. Sio, K. K. (2000). *Upravlencheskaya ekonomika*. [Managerial Economics]. Moscow: INFRA-M. p. 671.
2. Feldman, G. A. (1928). «To the Theory of the National Income Rates». *Planovaya ekonomika*. Vol. 12. pp. 151-178.
3. Keynes, J. M. (2008). *Obshchaya teoriya zanyatosti, procenta i deneg*. [General Theory of Employment, Interest and Money]. Directmedia Publishing. Moscow. Russia.
4. Sen, A. K. (1999). *Development as Freedom*. Oxford University Press. Oxford. UK.
5. *The Millennium Development Goals Report 2015*. (2015). New-York: UN.
6. Zinchuk, T. O. and Kutsmus, N. M. (Eds.). (2018). *Inklyuzivnyi rozvytok silskoi ekonomiky v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv*. [Inclusive Development of the Rural Economy in the Midst of Globalization related Challenges]. «Tsentr uchbovoi literatury». Kiev. Ukraine.
7. *Europe 2020. A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth*. Communication from the Commission COM (2010) 2020, from 03.03.2010. Brussel : European Commission.
8. *The Future We Want*. (2012). Outcome Document of the United Nations Conference on Sustainable Development. Rio de Janeiro. UN.

Аннотация.

Гуторов А. А. Генезис формирования парадигмы инклюзивного развития национальной экономики.

Основные тенденции развития национальных экономик ведущих стран мира показали, что на протяжении 2010–2017 гг. был сделан цивилизационный выбор в пользу моделей инклюзивного развития и инклюзивного роста. Целью статьи является системное исследование и обобщение генезиса формирования парадигмы инклюзивного развития национальной экономики. Во время исследования были использованы такие методы как абстрактно-логический, дедуктивный, исторический, монографический, системного анализа и синтеза. Показано, что основы инклюзивного развития были заложены ещё в 1940-х гг. Окончательное формирование парадигмы инклюзивного развития состоялось в 2010–2016 гг., когда ведущие учёные и экономисты-практики осознали ошибочность и разрушительный характер «Вашингтонского консенсуса», нелиберальной глобализации и рыночной дерегуляции. Определено, что сейчас инклюзивное развитие охватывает процессы экономического роста и развития, инклюзивность как систему инклюзий, учитывает антропогенную нагрузку на экосистему, а также реляционный характер социально-экономических трансформаций.

Ключевые слова: инклюзии, инклюзивность, инклюзивное развитие, национальная экономика.

Abstract.

Hutorov A. O. Genesis of forming a paradigm of inclusive development of the national economy.

The main tendencies of the national economies development of advanced countries showed that the civilization choice up to inclusive development and inclusive growth models was made over 2010–2017. The goal of the article is to systemic research and synthesis of genesis of forming a paradigm of inclusive development of the national economy. During the research, we used such methods as abstract and logical, deductive, historical, monographic, system analysis and synthesis. It is shown that the foundation of inclusive development was laid in the 1940th. Final forming of a paradigm of inclusive development took place in 2010–2016 when the leading scientists and experts-economists realized inaccuracy and the destructive nature of «The Washington consensus», neoliberal globalization and market deregulation. It is defined that inclusive development now covers processes of economic growth and development, inclusivity as the system of inclusions, considers anthropogenic load of an ecosystem and also the relational nature of social and economic transformations.

Keywords: inclusion, inclusivity, inclusive development, national economy.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2018 р.

Бібліографічний опис статті:

Гуторов А. О. Генеза формування парадигми інклюзивного розвитку національної економіки. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2018. № 4. С. 47-53.

Hutorov A. O. Genesis of forming a paradigm of inclusive development of the national economy. Actual problems of innovative economy. 2018. No 4, pp. 47-53.

УДК 338.439.5:635

**НІЦЕНКО В. С., доктор економічних наук, доцент,
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
САГАЙДАК М. П., доктор економічних наук, доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»
БЕРЕЖНА Ю. Г., кандидат економічних наук, ст. викладач,
Луганський національний аграрний університет
ЦУКАНОВ О. Ю., кандидат економічних наук, доцент,
Одеський національний політехнічний університет**

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ІМПЕРАТИВИ СТАНУ ТА РОЗВИТКУ ОВОЧЕВОГО
РИНКУ: МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ**

Ніценко В. С., Сагайдак М. П., Бережна Ю. Г., Цуканов О. Ю. Соціально-економічні імперативи стану та розвитку овочевого ринку: макроекономічний аспект.

Овочівництво виступає важливою ланкою аграрного сектору та продовольчого ринку будь-якої країни. Останні тенденції демонструють постійне зростання світового виробництва овочів, що зумовлено наступними особливостями: процесами глобалізації та глокалізації, приростом населення та нерівномірністю виробництва овочів по країнах. Беззаперечним світовим лідером у виробництві овочевої продукції є Китай, на який приходить майже 16% ринку. Україна, хоча й є аграрною державою, протягом останніх років залишається чистим імпортером овочів. Недосконалість вітчизняного законодавства та відсутність державної підтримки призвела до диспропорції розвитку галузі овочівництва. Передові країни-виробники овочів зосереджують виробництво в фермерських господарствах та вертикальних компаніях, у той час як в Україні домінантними виступають господарства населення. Частка останніх становить у користуванні земель сільськогосподарського призначення для потреб овочівництва 92,3% при частці у валовому виробництві овочів – 85,9%. За таких умов формування однорідних партій овочевої продукції ускладнено, що негативно впливає на обсяги експорту. Все це актуалізує питання розробки на державному рівні програми та стратегії розвитку галузі овочівництва на перспективу, покращення логістичної інфраструктури, підвищення ефективності використання наявного агроресурсного потенціалу та відновлення привабливості галузі для великих компаній-інвесторів з метою зростання іміджу аграрної країни на зовнішніх ринках.

Ключові слова: овочевий ринок, експорт-імпорт овочів, ланцюжок овочевого виробництва, глокалізація, сталий розвиток, соціально-економічні імперативи.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Забезпеченість населення свіжими, замороженими та консервованими овочами визначає овочівництво. Аналіз даних в розрізі країн світу дозволяє стверджувати, що у вирішенні проблем забезпечення населення овочами, на їх споживання у свіжому вигляді припадає близько 70% від загального їх виробництва. У зв'язку з динамічними темпами приросту населення в світу, більшість країн-виробників овочів нарощують обсяги вирощування свіжих овочів та їх експорт. При цьому, майже у всіх без виключення країн відбувається зростання споживання свіжих овочів.

Якщо вирощуванням овочів у країнах ЄС, Китаї, Індії та США переважно займаються фермерські та вертикальні

компанії, то в Україні домінуюче положення належить господарствам населення. Оскільки вирощування овочів в Україні рахується найбільш працеємким процесом, вітчизняні сільськогосподарські компанії диверсифікували своє виробництво у напрямку монокультур (зернові, соняшник, ріпак, соя). У господарствах населення дана група культур, окрім особистого використання, також приносить дохід як частина не спожитих вирощених овочів. Проте існує низка проблем, пов'язаних із сучасними соціально-економічними імперативами регулювання і розвитку овочевого ринку в Україні. Зокрема це стосується, таких ключових імперативів розвитку як: політичні, науково-технологічні, екологічні, культурні та соціально-економічні. Отже, протиріччя у